

QUAN HỆ VIỆT NAM - CU-BA: 60 NĂM TÌNH HỮU NGHỊ ĐẶC BIỆT, THỦY CHUNG, TRONG SÁNG

NGUYỄN VIỆT THẢO*

Cách đây 60 năm, ngày 2-12-1960, Chính phủ Cộng hòa Cu-ba và Chính phủ Việt Nam Dân chủ Cộng hòa thiết lập quan hệ ngoại giao, mở ra trang sử mới cho tình hữu nghị giữa hai dân tộc nằm ở hai nửa Đông - Tây của địa cầu. Trải qua 60 năm, quan hệ hữu nghị đặc biệt Việt Nam - Cu-ba xứng đáng là biểu tượng của chủ nghĩa quốc tế vô sản thủy chung, trong sáng trong đấu tranh giải phóng dân tộc và xây dựng chủ nghĩa xã hội.

VỚI ý thức cách mạng rằng cuộc kháng chiến chống Mỹ của nhân dân Việt Nam là để bảo vệ hòa bình, độc lập và hạnh phúc cho các quốc gia Á - Phi - Mỹ La-tinh, trong đó có Cu-ba, Đảng Cộng sản và nhân dân Cu-ba đã dành cho Việt Nam sự ủng hộ và trợ giúp kịp thời, hiệu quả trong suốt những năm kháng chiến chống Mỹ. Tháng 12-1961, Cu-ba là nước đầu tiên công nhận Mặt trận Dân tộc Giải phóng miền Nam Việt Nam. Tháng 7-1962, phái đoàn đại diện của Mặt trận bắt đầu hoạt động thường trú tại Cu-ba và tháng 7-1965, phái đoàn được nâng cấp hoạt động như một đại sứ quán. Tháng 9-1963, Ủy ban Cu-ba đoàn kết với miền Nam Việt Nam được thành lập (từ năm 1965 được đổi tên thành Ủy ban Cu-ba đoàn kết với Việt Nam). Ủy ban đã khởi xướng, động viên, tổ chức và tập hợp lực lượng các tầng lớp nhân dân Cu-ba để tham gia các hoạt động nhằm chia lửa chiến đấu với nhân dân Việt Nam. Năm 1967 được Cu-ba đặt tên là "Năm Việt Nam Anh hùng" vì giai đoạn này đúng vào thời điểm gay go

quyết liệt của cuộc kháng chiến chống Mỹ cứu nước của nhân dân Việt Nam. Trong suốt 61 năm qua kể từ khi cách mạng Cu-ba thành công năm 1959. Nhà nước Cu-ba chỉ một lần duy nhất lấy tên nước khác đặt tên năm tại quốc gia mình.

Tháng 7-1967, Cu-ba là nước đầu tiên thiết lập cơ quan đại sứ quán trong vùng giải phóng miền Nam Việt Nam, đem lại nguồn vũ, động viên quý báu đối với các chiến sĩ quân giải phóng. Khi các cửa biển miền Bắc Việt Nam bị hàng nghìn thủy lôi của Mỹ phong tỏa và bầu trời Việt Nam đêm ngày bị máy bay Mỹ không kích, Chủ tịch Phi-đen Ca-xtơ-rô đã khẳng định tình đoàn kết, sự ủng hộ và niềm tin của gần 11 triệu người dân Cu-ba đối với Việt Nam là vô điều kiện và tuyệt đối. Những người con của dân tộc Cu-ba đã đến các cửa biển, lạch sông của Việt Nam để tháo gỡ ngư lôi, bom mìn, những hành động quả cảm và vô tư giống như họ đã từng đóng góp

* PGS, TS, Phó Chủ tịch Thường trực Hội Hữu nghị Việt Nam - Cu-ba

công sức trên con đường mòn Hồ Chí Minh huyền thoại. Tháng 9-1973, bắt chấp khối lửa chiến trường, lãnh tụ Phi-đen Ca-xtơ-rô đã đến Quảng Trị, ông trở thành nguyên thủ quốc gia nước ngoài đầu tiên và duy nhất thăm vùng giải phóng miền Nam Việt Nam ngày ấy. Đến ngày miền Nam Việt Nam giải phóng 30-4-1975, cả nước Cu-ba cũng tràn ngập cờ hoa và cả những dòng nước mắt trong ngày vui đại thắng của một dân tộc mà Cu-ba "sẵn sàng hiến dâng cả máu của mình".

Từ năm 1975 trở đi, Việt Nam và Cu-ba lại sát cánh bên nhau trong công cuộc xây dựng chủ nghĩa xã hội và bảo vệ Tổ quốc. Chủ tịch Cu-ba Phi-đen Ca-xtơ-rô một lần nữa thể hiện tình nghĩa thủy chung của người dân Cu-ba: "Nếu trước đây chúng ta sẵn sàng hiến dâng cả máu của mình, thì ngày nay chúng ta sẵn sàng đổ mồ hôi để giúp Việt Nam xây dựng lại đất nước". Mặc dù còn nhiều khó khăn, thiếu thốn trong đời sống vật chất, nhưng Cu-ba đã tặng Việt Nam 5 công trình kinh tế - xã hội có giá trị lớn: khách sạn Thăng Lợi, trại bò giống Ba Vi, tuyến đường Sơn Tây - Xuân Mai, bệnh viện Việt Nam - Cu-ba, xí nghiệp gà Lương Mỹ. Trong bối cảnh các thế lực thù địch tìm mọi thủ đoạn bao vây, cô lập, chống phá Việt Nam trên trường quốc tế, Cu-ba vẫn trước sau ủng hộ Việt Nam. Cuối năm 1982, Hiệp ước Hữu nghị và hợp tác Việt Nam - Cu-ba được ký kết tại La Ha-ba-na (Cu-ba) xác định khuôn khổ pháp lý cho mối quan hệ giữa hai nước. Chủ tịch Phi-đen Ca-xtơ-rô đánh giá: "Giống như những dòng sông nhỏ phát sinh từ những vùng xa cách nhau và trong một thời gian dài đã trải qua những thác ghềnh và trong cảnh lẻ loi, hai dân tộc chúng ta đã trải qua lịch sử cho đến một lúc nhập vào dòng sông lớn và hùng vĩ của cách mạng xã hội chủ nghĩa".

Từ cuối thập niên 80, đầu thập niên 90 của thế kỷ XX, Đảng, Nhà nước và nhân dân hai nước Việt Nam - Cu-ba lại cùng nhau bước vào cuộc chiến đấu mới để bảo vệ, duy trì, củng cố và phát triển chủ nghĩa xã hội. Coi việc đoàn kết, ủng hộ và hợp tác với Cu-ba là một nguyên tắc, một mệnh lệnh của trái tim, Đảng, Nhà nước và nhân dân Việt Nam đã huy động nguồn lực kinh tế quý báu để giúp nhân dân Cu-ba vượt qua những thiếu thốn vật chất trong thời kỳ đặc biệt. Các phong trào hai mươi nghìn tấn gạo, năm triệu suất giấy bút, năm nghìn bộ quần áo... gửi tặng nhân dân Cu-ba đã được Việt Nam hoàn thành xuất sắc. Lãnh đạo hai Đảng, hai Nhà nước đã sớm xác định khuôn khổ mới cho mối quan hệ song phương vừa tăng cường tình đoàn kết, hữu nghị truyền thống, vừa nâng cao tính hiệu quả của các chương trình hợp tác. Tháng 9-1995, hai nước ký kết Hiệp định khuyến khích và bảo hộ đầu tư. Tháng 4-1996, hai nước ký kết Hiệp định thương mại và các hình thức hợp tác kinh tế khác.

Quan hệ hợp tác Việt Nam - Cu-ba được mở rộng trên nhiều lĩnh vực, như nông nghiệp, công nghiệp, xây dựng, đầu tư, văn hóa, giáo dục, khoa học - kỹ thuật. Việt Nam chuyên giao kỹ thuật và con giống giúp Cu-ba canh tác lúa nước trên quy mô nhỏ, nuôi trai lấy ngọc, phát triển công nghệ gốm sứ, duy trì sản lượng gạo và hàng hóa xuất khẩu sang thị trường Cu-ba... Phía Cu-ba tiếp tục hợp tác, giúp đỡ Việt Nam trong công nghệ mía đường; chế biến phụ phẩm từ mía đường; nuôi cá sấu, nuôi và sử dụng môi diệt sâu hại mía; chuyên giao giện kháng bệnh cho lúa, bắp cải, khoai lang; tư vấn giám sát các công trình xây dựng, khu liên hợp thể thao, xây dựng đường Hồ Chí Minh; hỗ trợ kỹ thuật phát triển công nghệ sản xuất nhà ở kiểu vận hành đơn ở vùng ngập nước đồng bằng sông

Cứu Long; hỗ trợ một số chương trình y tế quan trọng...

Các chuyến thăm lịch sử của Tổng Bí thư Nguyễn Phú Trọng tới Cu-ba vào tháng 3-2018 và của Chủ tịch Hội đồng Nhà nước và Hội đồng Bộ trưởng Cu-ba Mi-ghen Đi-át Ca-nen tới Việt Nam vào tháng 11-2018 góp phần quan trọng trong việc thúc đẩy quan hệ Việt Nam - Cu-ba ngày thêm tin cậy, gắn bó và hiệu quả hơn. Hai nước tiếp tục đổi mới phương thức hợp tác theo hướng nâng cao tính thực chất, hiệu quả, tập trung thúc đẩy hợp tác trên các lĩnh vực mà hai bên có thế mạnh và cùng quan tâm, như thương mại, đầu tư, nông nghiệp, công nghệ sinh học, y tế, xây dựng, công nghiệp, giao thông vận tải, thông tin truyền thông, tài chính, ngân hàng, văn hóa, thể thao, giáo dục - đào tạo và khoa học - kỹ thuật.

Tháng 4-2018, Việt Nam đã tuyên bố xóa nợ cho Cu-ba. Việt Nam hiện là đối tác thương mại lớn thứ hai của Cu-ba tại khu vực châu Á - Thái Bình Dương và châu Đại Dương. Tổng kim ngạch thương mại hai chiều Việt Nam - Cu-ba năm 2018 đạt mức gần 400 triệu USD. Trong chuyến thăm chính thức Việt Nam của Chủ tịch Hội đồng Nhà nước Cu-ba Mi-ghen Đi-át Ca-nen vào tháng 11-2018, hai bên đã ký kết nhiều văn bản, thỏa thuận hợp tác, trong đó có Hiệp định Thương mại mới giữa Việt Nam và Cu-ba, tạo cơ sở pháp lý đưa quan hệ kinh tế, thương mại giữa hai nước lên ngang tầm mối quan hệ chính trị đặc biệt vốn có, điều này sẽ giúp nâng kim ngạch thương mại hai chiều giữa hai nước lên 500 triệu USD trong những năm tới.

Các doanh nghiệp Việt Nam có hoạt động hợp tác thương mại với đối tác Cu-ba có thể kể đến như: Tổng Công ty Kinh tế kỹ thuật Công nghiệp Quốc phòng (GAET), Tổng Công ty Lương thực miền Bắc, Công ty Viglacera,

Công ty Cổ phần sản xuất kinh doanh Dược và Trang thiết bị y tế (AMV)... Các mặt hàng xuất khẩu chính của Việt Nam sang Cu-ba bao gồm: gạo, đồ điện, điện tử, quần áo, giấy dép, mỹ phẩm, vật liệu xây dựng, vật liệu công nghiệp, đồ gia dụng, văn phòng phẩm, thực phẩm... Các mặt hàng nhập khẩu của Việt Nam gồm: thuốc, vắc-xin, thuốc sinh học. Việt Nam luôn đáp ứng đề nghị của phía bạn đối với các hợp đồng nhập khẩu hàng hóa với hình thức mua trả chậm 360 ngày, riêng hợp đồng gạo mua trả chậm 540 ngày.

Phía Cu-ba cũng chủ động đề xuất các doanh nghiệp Việt Nam tham gia đầu tư vào các lĩnh vực tiềm năng, như công nghiệp, du lịch, công nghệ sinh học và các lĩnh vực mới như sản xuất vắc-xin, dược phẩm... Trong quá trình xúc tiến đầu tư vào Đặc khu phát triển Ma-ri-e (ZEDM), Cu-ba đã chọn Việt Nam là đối tác đầu tiên được cấp phép đầu tư 100% vốn nước ngoài để phát triển khu công nghiệp được khởi công vào tháng 11-2018. Năm 2014, Cu-ba đã ban hành Luật Đầu tư mới, nhằm đẩy mạnh thu hút đầu tư nước ngoài và coi đây như một nguồn lực chính cho phát triển kinh tế. Các lĩnh vực phía Cu-ba quan tâm thu hút đầu tư gồm: năng lượng, thăm dò và khai thác dầu khí, công nghiệp, sản xuất lương thực, sản xuất đường và các sản phẩm liên quan đến mía đường, du lịch, công nghệ sinh học, công nghệ thông tin, viễn thông tại Đặc khu phát triển Ma-ri-e cũng như tại các địa phương khác của Cu-ba.

Trên lĩnh vực nông nghiệp, hai nước đã có nhiều dự án hợp tác, như Dự án hợp tác Việt Nam - Cu-ba phát triển sản xuất lúa gạo tại Cu-ba giai đoạn 2010 - 2015; Dự án hỗ trợ lập quy hoạch phát triển thủy sản cho Cu-ba giai đoạn một (2012 - 2014); Dự án hỗ trợ ngành nuôi trồng thủy sản Cu-ba giai đoạn hai (2014 - 2017); Dự án hỗ trợ Cu-ba phát

triển cây có hạt giai đoạn hai (2014 - 2017). Các dự án hợp tác nêu trên đều đã kết thúc và đạt được nhiều kết quả khả quan, hỗ trợ tích cực cho Cu-ba trong việc gia tăng sản lượng lương thực, thực phẩm, nâng cao trình độ kỹ thuật và năng lực quản lý cho đội ngũ cán bộ quản lý, tạo thêm nhiều việc làm, giảm đáng kể số lượng ngoại tệ nhập khẩu để phục vụ cho phát triển kinh tế Cu-ba. Trên cơ sở đó, hai nước tiếp tục triển khai một số dự án mới, như: Dự án phát triển cây cà phê tại Cu-ba và Việt Nam giai đoạn 2016 - 2020, dự án này thực hiện theo mô hình hỗ trợ lẫn nhau, mỗi bên đóng góp 3 triệu USD, được triển khai thực hiện từ tháng 3-2016 và hai bên đang thực hiện theo kế hoạch đề ra; dự án phát triển sản xuất lúa gạo tại Cu-ba giai đoạn 2019 - 2023 với tổng số vốn khoảng 40 triệu USD (phía Việt Nam hỗ trợ 20 triệu USD, phía Cu-ba cung cấp vốn đối ứng 20 triệu USD), đã chính thức khởi động từ tháng 5-2019. 22 chuyên gia Việt Nam đã được cử sang Cu-ba để triển khai thực hiện theo kế hoạch.

Trên lĩnh vực công nghệ sinh học, dược phẩm và y tế, Cục Quản lý Dược Bộ Y tế Việt Nam và Cơ quan Quản lý Dược Bộ Y tế Cu-ba đã ký kết Bản Ghi nhớ hợp tác vào tháng 9-2019, theo đó, hai bên sẽ thành lập nhóm hợp tác kỹ thuật giữa cơ quan quản lý dược hai nước nhằm thúc đẩy hoạt động chuyển giao công nghệ các sản phẩm thuốc, sinh phẩm mà hai bên có thế mạnh, cùng như hỗ trợ việc đăng ký, tái đăng ký và kiểm định các sản phẩm thuốc xuất khẩu, nhập khẩu giữa hai nước. Bên cạnh đó, hai bên cũng đang hợp tác nghiên cứu, phát triển để tiến tới sản xuất vắc-xin, sinh phẩm tại Việt Nam, như vắc-xin điều trị ung thư phổi giai đoạn cuối; vắc-xin điều trị viêm màng não mô cầu; vắc-xin tái tổ hợp phòng viêm gan B; vắc-xin phòng viêm màng não mô cầu týp A, C, W135...

Quan hệ quốc phòng Việt Nam - Cu-ba thời gian qua tiếp tục là lĩnh vực trụ cột và là điểm sáng trong hợp tác giữa hai nước. Hai bên đã phối hợp chặt chẽ, triển khai thiết thực, hiệu quả các nội dung hợp tác trên cơ sở các văn bản, thỏa thuận được ký kết theo Kế hoạch Hợp tác giai đoạn 2017 - 2019; các cuộc giao lưu cấp cao tiếp tục được tăng cường, góp phần thúc đẩy và đưa quan hệ hợp tác quốc phòng song phương đi vào thực chất và hiệu quả. Tháng 9-2019, hai bên đã tổ chức Đối thoại lần thứ ba về chính sách quốc phòng Việt Nam - Cu-ba, tạo cơ sở xây dựng Kế hoạch Hợp tác quốc phòng giai đoạn 2020 - 2022 và định hướng phát triển quan hệ quốc phòng song phương, góp phần củng cố, phát triển quan hệ hữu nghị truyền thống tốt đẹp giữa hai nước.

Ngoài ra, Việt Nam cũng bày tỏ sẵn sàng hợp tác với Cu-ba trong các lĩnh vực, như viễn thông, thông tin liên lạc mà Việt Nam đã làm chủ công nghệ; đề nghị Bộ Các lực lượng vũ trang cách mạng Cu-ba tạo điều kiện để Tập đoàn Công nghiệp - Viễn thông Quân đội (Viettel) sớm tham gia đầu tư, phát triển hạ tầng viễn thông và các lĩnh vực tiềm năng khác tại Cu-ba trong thời gian tới; đồng thời, tiếp nhận học viên, chuyên gia của Cu-ba sang Việt Nam để đào tạo về các chuyên ngành cơ yếu, như mật mã, công nghiệp quốc phòng, tác chiến điện tử. Việt Nam cũng cử học viên sang Cu-ba để học các chuyên ngành mà Cu-ba có thế mạnh như quân y, công binh...

Với sự tin cậy lẫn nhau, truyền thống và mẫu mực, hai Đảng Cộng sản Việt Nam và Đảng Cộng sản Cu-ba đã tổ chức hơn 10 hội thảo lý luận (năm 2012, 2014, 2017 và 2018) nhằm trao đổi, thảo luận về những vấn đề thực tiễn và kinh nghiệm về phát triển kinh tế - xã hội, công tác chính trị - tư

tương, công tác xây dựng Đảng... để rút ra kinh nghiệm từ công cuộc đổi mới của Việt Nam và quá trình cập nhật hóa mô hình kinh tế - xã hội của Cu-ba. Nhân dịp kỷ niệm 50 năm thực hiện *Di chúc* của Chủ tịch Hồ Chí Minh (1969 - 2019) và hướng tới kỷ niệm 60 năm quan hệ Việt Nam - Cu-ba (1960 - 2020), lãnh đạo Đảng Cộng sản Cu-ba và lãnh đạo Đảng Cộng sản Việt Nam đã tổ chức Hội thảo khoa học “Hồ Chí Minh và Phi-đen Ca-xtơ-rô: Những tầm nhìn cách mạng” trong hai ngày 17 và 18-9-2019 tại Trường Đảng Cao cấp Níco Lopez, Thủ đô La Ha-ba-na, Cu-ba. Hội thảo đã khẳng định giá trị và ý nghĩa hiện thực trong tư tưởng, sự nghiệp của Chủ tịch Hồ Chí Minh và lãnh tụ Phi-đen Ca-xtơ-rô. Ở Mỹ La-tinh, tên tuổi của Chủ tịch Hồ Chí Minh trong suốt nhiều thập niên qua đã trở thành nguồn cảm hứng đầy sinh lực đối với biết bao sự nghiệp cách mạng. Tư tưởng của Chủ tịch Hồ Chí Minh và Lãnh tụ Phi-đen Ca-xtơ-rô luôn đồng hành cùng nhân dân hai nước trên những bước đường phát triển, soi sáng cho chúng ta vững vàng một niềm tin và giúp chúng ta tìm ra những giải pháp đúng đắn cho nhiều vấn đề cơ bản, cấp bách hiện nay.

Sự cố gắng và phát triển của mối quan hệ Việt Nam - Cu-ba là một trong những nhân tố góp phần bảo vệ, duy trì và phát triển chủ nghĩa xã hội ở hai nước trong những năm qua. Công cuộc đổi mới ở Việt Nam và quá trình cập nhật hóa mô hình kinh tế - xã hội ở Cu-ba đã tạo tiền đề, tương tác và bổ sung lẫn nhau trên cả bình diện lý luận và thực tiễn. Thành quả của mối quan hệ thủy chung, trong sáng, thắm tình cộng sản Việt Nam - Cu-ba là nguồn sức mạnh to lớn góp phần vào những thắng lợi trong sự nghiệp cách mạng của Việt Nam, đồng thời nguồn sức mạnh này cũng giúp Cu-ba từng bước khắc phục những khó

khăn của thời kỳ đặc biệt, kiên định và sáng tạo trong xây dựng và bảo vệ đất nước.

Sự nghiệp đấu tranh giải phóng dân tộc của nhân dân các nước thuộc địa và phụ thuộc từ cuối thế kỷ XIX, đầu thế kỷ XX đến nay đã hun đúc nên mối quan hệ thắm tình đoàn kết chiến đấu giữa các quốc gia - dân tộc. Quan hệ Việt Nam - Cu-ba là biểu hiện của tình đoàn kết gắn bó, thủy chung, nghĩa tình, trở thành tài sản vô giá của nhân dân hai nước. Trước mắt, sự nghiệp đổi mới, cải cách và xây dựng chủ nghĩa xã hội còn phải vượt qua không ít khó khăn, thử thách, nhưng những người cộng sản và nhân dân Việt Nam - Cu-ba vẫn vững bước tiến lên phía trước với sức mạnh của Cách mạng Tháng Tám năm 1945, của chiến thắng Môn-ca-đa (tháng 7-1953), chiến thắng Điện Biên Phủ (tháng 5-1954), chiến thắng Hi-rôn (tháng 4-1961), đại thắng mùa Xuân năm 1975 và của truyền thống 60 năm quan hệ hữu nghị, hợp tác rất mực thủy chung, trong sáng.

Với nhân dân Việt Nam, hai tiếng Cu-ba đồng nghĩa với biểu tượng của chủ nghĩa anh hùng, khí phách hiên ngang, ý chí quật cường, niềm tin mãnh liệt vào lý tưởng độc lập dân tộc và chủ nghĩa xã hội. Quan hệ Việt Nam - Cu-ba là quan hệ anh em, đồng chí thân thiết, chân thành, trong sáng. Trải qua một quá trình đấu tranh cách mạng lâu dài, gian khổ ở mỗi nước, đã được thử thách, rèn luyện qua hơn nửa thế kỷ đến ngày nay, quan hệ giữa hai nước đã và đang tiếp tục phát triển tốt đẹp, trở thành biểu tượng của thời đại. Mối quan hệ Việt Nam - Cu-ba sẽ “ngày càng phát triển, mãi mãi gắn bó, giúp đỡ lẫn nhau, cùng vững bước trên con đường đấu tranh vì hòa bình, độc lập dân tộc, dân chủ và chủ nghĩa xã hội”, như lời khẳng định của Tổng Bí thư Nguyễn Phú Trọng trong chuyến thăm Cu-ba vào tháng 3-2018. □